

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Er zijn heel wat verschillen tussen een volksstemming en een volkstelling. Eén daarvan is dit: dat de uitslag van een volksstemming binnen vierentwintig uur, en de uitslag van een volkstelling pas na meer dan vierentwintig maanden bekend is. De oorzaak daarvan is duidelijk. Toen De Gaulle enkele weken terug zijn Fransen weer het jawoord vroeg, ging het alleen om: oui of non. Die keuze heeft menig man wellicht dagen gekost om te beslissen wat hij moest doen; maar het tellen van zijn beslissing kostte de modernste rekenmachines maar een fractie van een seconde. Op een papier van de volkstelling echter wordt u van alles gevraagd: leeftijd en beroep en woonplaats en kerkelijke gezindte en nog een heleboel dingen meer. En dat alles moet nauwgezet worden verwerkt, niet enkel stuk voor stuk, als onafhankelijke, zelfstandige gegevens, maar vooral ook in onderlinge samenhang. Want het materiaal moet méér zijn dan een nauwkeurige barometerstand van één dag, het moet zo mogelijk ook een weersvoorspelling bevatten, en bovendien houdbare argumenten voor een oorzakelijke verklaring van de weersveranderingen uit de afgesloten periode. Den mens wil nu eenmaal wéten, daar is hij mens voor.

Enkele dagen geleden heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek allerlei cijfers bekend gemaakt*), die berekend zijn op grond van de miljoenen formulieren waaraan wij allen in mei 1960 zo naarstig hebben gewerkt. Ik laat hele reeksen uitkomsten buiten beschouwing en bepaal mij vandaag enkel tot een paar percentages op het gebied van de geestelijke overtuiging. Het zijn percentages van ongemeen belang voor ieder die zich interesseert voor de vragen van levensbeschouwelijke aard, of enkel maar voor ons volk als geheel. Want in *alle* opzichten blijken er verschuivingen te zijn ontstaan, kleine weliswaar, maar in hun consequenties heel grote. En het is goed daar onomwonden

over te spreken. Er zal voor velen enige moed nodig zijn, de dingen te zien zoals ze zijn. Alleen wie de waarheid *altijd* verkiest boven de illusie, een harde waarheid boven een zachtzinnige illusie, aanvaardt ook deze feiten met een kalm gemoed.

Er zijn namelijk vier cijfers die spreken zonder enige commentaar, en nog duidelijker spreken mét enige commentaar; en wel de percentages voor de grote groepen van ons volk. Deze zijn nu, of juist: die waren op 31 mei 1960, als volgt

Rooms-Katholieken	40,4 procent
Nederlands-Hervormden	28,3 procent
Gereformeerden	9,3 procent
Buitenkerkelijken	18,4 procent

Tezamen is dit zowat 96,5 procent, het verspreide restant vormt dus maar een heel klein deel van onze bevolking. Sla ik dat restant even over, en rond ik de gegeven cijfers grotendeels af, dan krijg ik de volgende verhoudingen:

Rooms-Katholieken	40 procent
Hervormden	30 procent
Gereformeerden	10 procent
Buitenkerkelijken	20 procent

Het zijn cijfers die men beter kan onthouden dan de fijner gedetailleerde van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Maar voor de nadere commentaar geef ik daarnaar toch de voorkeur.

Het percentage van 40,4 voor de Rooms-katholieken in ons land is hoger dan ooit.

personalia

Prof. Dr. G. STUIVELING, geboren 1907. H.B.S. Groningen, Staatsexamen. Studeerde aan de Universiteit te Groningen, doctoraal examen in 1932. Gepromoveerd in 1934. Sinds 1935 leraar te Hilversum. Sinds 1951 hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

H.B.-lid van het Humanistisch Verbond sinds de oprichting.

*) Mededeling V.T. 1960, no. 7; De Nederlandse bevolking naar kerkelijke gezindte.

Het overschrijdt voor het eerst de 40 procent, het is bijna 2 procent hoger dan in 1947, het is een verder stadium in een proces dat ook bij vorige volkstellingen al aan den dag trad. Men dient voor de verklaring van dit stijgende cijfer tenminste drie dingen te overwegen. Ten eerste, dat het geboorteoverschot in katholieke gezinnen groter is dan in de niet-katholieke. Ten tweede, dat de katholieke kerk het best georganiseerde, meest vanuit één punt geleide godsdienstige instituut ter wereld is. Ten derde, dat de aanwas nog aanmerkelijk gróter zou zijn, indien niet ook hier een voortdurend proces van geruisloze ontkerstening plaats vond. Ik kan niet inzien, dat enige factor hiervan op korte termijn ingrijpend zal worden gewijzigd. Het geboorte-niveau daalt over de hele lijn, ook in de katholieke provincies; maar het verschil tussen de aantallen voor de onderscheiden bevolkingsgroepen blijft grotendeels bestaan. Het is voorts niet aannemelijk, dat er in de kerk zelf zó wezenlijke wijzigingen zullen komen, dat haar gezag voor de gelovigen daardoor zou verminderen. Integendeel, het tweede Vaticaanse Concilie, nu tijdelijk onderbroken, is in menig opzicht gericht op vermeerdering van dat innerlijke gezag, juist door vermindering van de uiterlijke macht. Eeuwenoude tradities, treffende levensstijling en genuanceerde benadering van de kernvragen van het kerkelijk geloof zullen hun invloed wel onverzwakt handhaven, ook in de komende acht jaar. Deze beide factoren zullen verhoudingsgewijs sterker zijn dan de geruisloze ontkerstening, die overigens even zeker ook blijft doorgaan, al was het enkel doordat zij mede haar stuwkracht ontleent aan de moderne wereld van de techniek. Maar men mag toch veilig veronderstellen, dat het katholieke volksdeel, nu gestegen van 38,5 tot 40,4 procent, in 1970 zal oplopen tot 42 procent, in 1980 tot 44 procent. De mogelijkheid, dat Nederland eenmaal voor de helft uit katholieken zal bestaan — dat oude schrikbeeld van zoveel protestanten, die de inquisitie dan al om de hoek zien loeren — is een reële kans omstreeks het jaar 2000. Dat lijkt nog heel ver. Maar ijs en weder dienende zal zo'n drie-vijfde van alle nu levende Nederlanders er op die curieuze nieuwsjaarsdag nog wel zijn.

Van zekere zijde is ons land bij voortduring beschouwd en geproclameerd als een protestantse natie. Het Calvinisme heeft onmiskenbaar een grote, wellicht een beslissende rol gespeeld bij het ontstaan van onze staat in en door de opstand in de zestiende eeuw en gedurende heel de zeventiende eeuw, al hebben ook andere factoren

de schone wereld

Iedere morgen na het nachtelijk slapen
Ligt mijn wereld nieuw door mij geschapen.

Iedere dag heb ik haar weggegeven,
Telkens één dag meer van 't eigen leven.

Telkens een kortstondiger bewoner
Zie ik daar belanglozer, dus schoner.

Schoonst zal ze eenmaal zijn als ik ga
scheiden
En de grenslijn wegvalt van ons beiden.

ALBERT VERWEY

onze culturele glorie tijd mede veroorzaakt. Men moet wel weten, dat er ook toen een aanzienlijk percentage katholieken was, en niet alleen in de veroverde zuidelijke provincies welke immers nooit tot de Unie hebben behoord op dezelfde wijze als de zeven verbonden gewesten. De typering van Nederland als een „protestantse natie” had nog een schijn van houdbaarheid, zo lang de volkstellingen een duidelijke meerderheid van het hervormde volksdeel aantoonde, hoe zeer ook verdeeld over verschillende kerkgenootschappen. Op het ogenblik — *en ook dat is voor het eerst* — halen calvinisten, lutersen en mennisten, orthodox, ethisch of vrijzinnig, allen met elkaar niet eens meer het percentage van de katholieken alleen. De daling zowel bij de hervormden: van 31 op 28,3 procent; als bij de gereformeerden: van 9,7 op 9,3 procent, is hoogst opmerkelijk. Er blijkt immers uit, dat de na-oorlogse poging om de Hervormde kerk tot volkskerk te maken, geen kwantitatief resultaat heeft opgeleverd. De daling, die al van lang vóór de oorlog dateert, is noch door de oorlog zelf, noch door de na-oorlogse vernieuwingspogingen geremd. En voorts blijkt, dat de meer dogmatische kerken, waarvan de greep op de kerkgangers veelal krachtig is, althans was, evenmin in staat zijn geweest de groep geheel intact te houden. De daling mag gering zijn, ze is onmiskenbaar en waarschijnlijk onweerhoudbaar. Het komt mij voor, dat de weigering van het orthodoxe protestantisme om rekening te houden met de moderne wereld en vooral met het moderne wereldbeeld, zich nu doet gelden. Het isolement van bepaalde streken, dat geen treinen, zelfs geen autobussen hebben doorbroken, wordt door de radio en vooral de televisie langzamerhand opgeheven. De moderne techniek zelf

rectificatie

In het vorige nummer is zeer tot onze spijt een ernstige fout geslopen in het artikel „Rede en Religie” op pagina 1.

In de eerste kolom, regel 11 behoort te staan:

„dat rede en religie elkaar niet uitsluiten”,

Het woord „niet” was uitgevallen.

Hiervoor onze welgemeende verontschuldiging.

heeft de moderne, mede op die techniek gerichte en door die techniek bepaalde levenssfeer binnengedragen in kringen, die zich anderhalve eeuw lang hebben verzet, vaak met bewonderenswaardige consequentheid, vaak ook met beanstigende bekrompenheid. Wij constateren de cijfers, en wij trachten ze te verklaren, nuchter, als buitenstaanders; wezenlijk immers zijn ze de zaak, en daarmee de taak van het calvinistische kerkvolk zelf.

Voor ons als humanisten is uiteraard het cijfer van 18.4 procent voor de buitenkerkelijken van het grootste belang. De stijging van 17.1 tot 18.4 is betrekkelijk bescheiden. Maar het is toch wel goed zich te realiseren, dat de buitenkerkelijken in ons land nu tweemaal zo talrijk zijn als de gereformeerden, en dat de soms nogal smalende kritiek uit die hoek dus weinig steun kan vinden in de getalsverhoudingen. Wat mij allereerst interesseert, is dit feit, dat na een zeer snelle stijging van de buitenkerkelijkheid gedurende de eerste helft van deze eeuw, er een zekere evenwichtstoestand schijnt te zijn gekomen. Soms was in tien jaar het percentage ongeveer verdubbeld: van 2 op 4, van 4 op 7, van 7 op 14 procent. Maar zo'n proces kon uiteraard niet doorgaan, anders overschreed men zo maar de honderd procent. De langzame stijging via 17.1 tot 18.4 procent betekent het naderen tot een zekere stabiliteit, die voorlopig wel in de buurt van de 20 procent zal liggen. Natuurlijk zijn er talrijke boeiende aspecten aan deze zaak, al was het enkel dit: dat Amsterdam met 48.4 procent buitenkerkelijken het landsgemiddelde met niet minder dan dertig procent overtreft; en dat Limburg, waar 94 procent rooms-katholiek is maar één procent buitenkerkelijken telt.

Voor ons, als georganiseerde humanisten, is de 18.4 procent of liever: zijn de bijna twee miljoen buitenkerkelijken het werkterrein

bij uitstek. Wij hebben nooit de pretentie gehad, dat wij met een betrekkelijke kleine organisatie als het Humanistisch Verbond de haast honderd maal zo grote buitenkerkelijken volksgroep zouden „vertegenwoordigen”. Mits men erkent, dat ze eerst recht niet vertegenwoordigd kunnen worden door enige kerk, van welke signatuur dan ook. Maar zonder hen te willen vertegenwoordigen, wensen wij wel met klem uiting te geven aan onze overtuiging, dat juist het humanisme en alléén het humanisme in staat is, hun vaak vage buitenkerkelijke levensgevoel te verhelderen tot een verantwoord levensbesef. Wel willen wij nadrukkelijk tot hen zeggen, dat ieder volwassen mens verplicht is, zich rekenschap te geven van zijn mogelijkheden en begrenzingen, zijn waarden en zijn waarde-oordelen; en dat juist deze ondogmatische, menselijke poging tot zelfkennis een kernidee is van ons humanisme.

Nog een heel andere opmerking tot slot. De cijfers van de Nederlandse volkstelling zijn uiterst boeiend en belangrijk, maar ze betreffen ons land alléén. Ze zijn maar van ondergeschikte betekenis in een wereldbevolking, die 250 maal de onze overtreft, en waar andere groepen, ook andere godsdienstige, niet-christelijke groepen toenemen in een mate waar heel west- en zuid-Europa bij ten achter blijft. In een wereld, die ondanks de enorme tegenstellingen, toch van jaar tot jaar meer één wordt, zijn de beslissende factoren op geen enkel gebied meer van plaatselijke of van nationale aard. Juist voorzover wij als humanisten tevens kosmopolitisch denken en een open wereldburgerschap nastreven, juist voor zó ver bezitten de cijfers van onze volkstelling toch maar een zeer *betrekkelijk* belang. De wereldgeschiedenis, ook de wereldgeschiedenis van de levensbeschouwingen, wordt niet in ons land beslist.

G. STUIVELING

wilt u ons helpen?

Zo ja, dan verzoeken wij U het abonnementsgeld 1963 zo spoedig mogelijk te betalen. De abonnementsprijs bedraagt f 4,— per jaar. Dit bedrag kan worden overgemaakt op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring — Utrecht, met als omschrijving:

„Abonnement 1963”

Bij voorbaat hartelijk dank.

Humanistische Correspondentiekkring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistische Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

KOPEN

Wij zijn nu ruim drie maanden bezig inkopen te doen voor de feestdagen. Dat lijkt u rijkelijk lang. En het zal u nog langer lijken, als ik u meedeel, dat ons gezin uit twee personen bestaat. Aangezien ik er niet van houd de spanning in mijn verhalen onnodig op te drijven zal ik u even uit de doeken doen hoe dat zit.

Wij zijn behept met een aantal bloed- en aanverwanten die wij zonder uitzondering gaarne mogen lijden. Ik heb het even nagegaan en kom tot 20 (twintig), want wij hebben gelukkig een zeer beknopte familie.

Gelijk echter iedere natuurminnaar weet, is het de bestemming van de knoppen open te barsten en heerlijke bloemen te onthullen. Die bloemen dragen vervolgens vruchten, de vruchten schieten wortel, groeien op, en zo maar steeds voort. Dit alles is in onze omgeving allemaal gebeurd. En het einde van het barsten is nog niet in zicht.

Dit ganse assortiment moet beschonken worden. Was het aanvankelijk niet meer dan natuurlijk, dat wij onze zusters een geschenk aanboden, een korte spanne tijds daarna was het even vanzelfsprekend, dat ook haar vrijers en vervolgens echtgenoten in het schema werden opgenomen. De vrienden van onze vrienden zijn onze vrienden al drijven de zusters het niet zó ver, dat zij zeggen: de mannen van onze zusters zijn onze mannen.

Goed, de bloemen hebben gebloeid en vrucht gedragen. Gij begrijpt reeds, dat de vruchten van hen, die wij zo genegen zijn, ons ook niet onverschillig laten. Wij minnen hen én de aanhang die zij zich intussen hebben verworven én hun vruchten, onze achterneven en -nichten. Wanneer zij dan ook nog weet, dat wij zelf niet vruchteloos hebben geleefd en het aanzijn hebben geschonken aan planten die thans rijkelijk bloeien, zal het u langzamerhand duidelijk worden, dat er veel te kopen is. „Maar waarom drie maanden lang?” zult gij vragen.

Een deel onzer verwanten, zo luidt het antwoord op deze vraag, heeft zich teruggetrokken in wereldstreken, waar men onbegrijpelijk wijze Sint Nicolaas niet kent. Als men daar hoort van de primitieve cargo-cult, die een geheel volk vol verwachting en tegelijkertijd in rotsvast vertrouwen doet opzien naar de rookkanalen, slaat men de handen van verbazing ineen. Daar meent men te weten, dat onze nationale heilige niet bestaat en verwacht op zijn beurt alles van een warmgekleed mannetje, dat drie weken later op een slede, naar 's lands gelegenheid getrokken door rendieren of kangoeroes, geschenken brengt.

Om kort te gaan, de rommel moet tijdig op de boot. Gij zult het billijken, dat wij de

(nu nog toekomstige) vriendinnetjes van onze achterneef op iets bescheidener schaal tegemoet komen dan onze eigen echtgenote. Omdat wij behalve een hart ook nog enig verstand hebben, hebben wij een norm opgesteld, een afdalende meetkundige reeks, waarbij wij onszelf 128 hebben toegedacht, de zusters 64 en zo vervolgens 32, 16, 8, 4, 2, 1. De kleinkinderen van onze achternicht zullen bij leven en welzijn op ongeveer $\frac{1}{8}$ volgens de schaal mogen rekenen. Toegegeven, het is niet vet soppen, maar die kennen ons dan ook niet eens meer.

Wij kopen dus een heleboel en worden daartoe in staat gesteld door de voortreffelijke arbeidsvoorwaarden, waaronder wij werken. Het ziet er trouwens naar uit, dat wij de getallen van onze reeks volgend jaar alweer met 1.027 kunnen vermenigvuldigen, want alles wat wij verdienen smijten wij rechtstreeks in de consumptie.

De trouwe lezers van deze bijdrage weten, dat ik een hartstochtelijk warenhuisloper ben. Geen andere bezigheid biedt zoveel verrassingen. Men gaat bijvoorbeeld binnen om een paar slofjes voor de kleine Huug of een spelletje voor het lieve Wientje. En waarmee komt men buiten? Met een coquet bontmutsje en een zeepklopper. Soms met een hele winterjas. Ik heb er dan ook begrip voor, dat de mannen, die gewoonlijk een meter of wat achter hun gaden door de warenhuizen slenteren, er in het algemeen zo weinig blijde uitzien. Dezer dagen werd zo een heer aangesproken door een hupse winkeldochter die zeide: „Waarmee kan ik u helpen meneer?” En de man antwoordde bitter: „Mejuffer, ik ben niet meer te helpen”.

Tot slot wil ik u deelgenoot maken van een ervaring, die met dit alles niets te maken heeft, maar die ik hier kwijt moet, omdat zij mij zeer benauwt.

Buiten het warenhuis, waar ik het laatst vertoefde, stond een kleine grijze dame in de kou. Zij had een sluk knotje en degelijke doch weinig fantasierijke kleding aan. Zij trachtte de voorbijgangers een speld met een papiertje er aan te verkopen. Met de opbrengst van deze handel zou het lot van plusminus 200.000 gehandicapte kinderen iets moeten worden verzacht.

Ongeveer één op de 50 voorbijgangers kocht een speldje voor een dubbeltje of een kwartje. De rest haastte zich voorbij. Een aanzienlijk deel van die rest had een paar dagen tevoren guldens in luciferdoosjes gestopt om aan een knappe televisiedame af te dragen. Daarmee zouden 300 gehandicapten geholpen kunnen worden.

Hoe zou dat nou komen?

Toch eens aan een psychiater vragen.

H.H.

lezingen voor de radio

zo. 23 dec. VARA 9.45 uur: P. N. Kruyswijk. „Feest van het waken”.

zo. 30 dec. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond”.

zo. 6 jan. VARA 9.45 uur: L. van Gelder: „Vorming voor jonge mensen”.